AKADEMİK TIP MAKALELERİNİN TÜRKÇEDEN İNGİLİZCEYE ÇEVİRİSİ

TRANSLATING MEDICAL PAPERS FROM TURKISH TO ENGLISH

Mine Yazıcı

Prof. Dr. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngilizce Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı

Cep No:0535-732-56-94

E-mail: mineyaz@istanbul.edu.tr

Anahtar Sözcükler:
Çeviri, optimizasyon, çeviri işlemi, akışkan model, tıp makaleleri

Keywords:
Translation, optimization, translation procedures, scrolling-down model, medical papers.

ÖZET:

Bu makale, tıp ve sağlık bilimleri alanında küresel olarak bilgi alışverişine büyük talep olması nedeniyle tıbbi dergilerin uluslararası dergilerde çevrilmesine odaklanmaktadır. Bu ise beraberinde özellikle uzak dil ve kültürler arasında çevirilere son halini verecek anadili İngilizce olan profesyonel çevirmenlerin bulunmaması nedeniyle uluslararası akademik dergilerde ortaya çıkan çeviri sorununu gündeme getirmektedir. Çevirinin doğal olarak yönünün yabancı dilden anadile doğru olmasına ve özgün bilginin en iyi ana dilde üretilmesine karşın bilimsel arenada değişen koşullar günümüzde çevirinin yönünü anadilden hedef dile çevirmiştir. Bu nedenle ilk olarak, çeviri ve çeviride optimizasyon kavramı hem kuramsal olarak hem de uygulama açısından tartışılarak yazar ve alan uzmanı olmayan profesyonel çevirmenleri bekleyen engeller tıp ve sağlık bilimleri alanındaki makalelerden seçilen örneklerle açıklanacaktır. İkinci olarak "akışkan ilerleyen" bir çeviri modeli çerçevesinde tıp makaleleri esas alınarak hem dilsel hem de çeviri işlemleri açısından sorgulanmış ve çevirinin en üst düzeye erişene dek hangi aşamalardan geçtiği örnekleriyle sunulmuştur. Sonuç olarak bu yazı çeviri etkinliğini tıp ve sağlık bilimleri alanında yayınlanan dergilerde kaçınılmaz bir sorumluluk olarak konumlandırmayı ve iş bölümüne dayalı bir görev anlayışı içerisinde kurumsallaştırmayı amaçlamaktadır.

ABSTRACT:

This paper focusses on the translation of medical papers in international journals since there is a huge demand for the global exchange of knowledge in the field of medicine and health sciences. This brings forth the issue of translation in academic journals, especially in distant cultures, where it is difficult to find natural speakers and professional translators to edit and optimize the last version of the papers. Although the direction of translation is normally considered from Language 2 to Language 1, it has changed its course from language 1 to Language 2 in face of

changing conditions in scientific arena even if the knowledge is best produced in one's mother tongue. Accordingly, this paper first discusses the concept of translation both theoretically and in practice to explain the barriers awaiting the Turkish authors and professional translators who are not specialist in the field of medical sciences through the examples selected from the medical academic journals. Second, it questions both linguistic and translation procedures in consideration for the textual features of the medical papers within the framework of a scrolling-down translation model to exemplify what stages translation should undergo in reaching the optimal level. Finally, this paper aims to position the translation activity as an indispensable responsibility of international journals of medical sciences and institutionalize it as a task based on the division of labor.

GİRİŞ

Tıp alanı hem kapsamlı hem de karmaşık bilgiyi içerir. Üstelik konu akademik tıbbi bir yazının çevirisi olduğunda çeviri işlemleri daha da karmaşıklaşır. Bu alanda çeviri yapanlar ise alan bilgisi ve dil bilgisi arasında ikileme düşerler. Kuşkusuz bir çevirmenin alanın tüm bilgisine sahip olması beklenemez. Üstelik işi veren sağlık alanında çalışanlar, doktor ya da araştırmacıların da çevirmenlerin hekimliğe soyunması şeklinde bir beklentisi olduğu da söylenemez. Ülkemizde son zamanlarda akademik kriterlerle ilgili olarak tıp alanında talep Türkçeden İngilizceye çeviri yönünde olduğu düşünüldüğünde uygulama alanında iki türlü talep vardır. Bunlardan birincisi Türkçeden İngilizceye çeviri; ikincisi ise, İngilizce yazılmış makalenin optimizasyon işlemidir. Bununla birlikte birinci durumda da "optimizasyon" çeviri eyleminin son kaçınılmaz işlemidir. Öte yandan, bu alanda metin türlerinin broşürler, formlar, özetler, değerlendirmeler, vaka çalışmaları, anketler, epikriz raporları, sağlık sigortaları, hastane işlemleriyle ilgili belgeler şeklinde geniş bir yelpazeye sahip olduğu düşünülecek olursa, çevirmenin başvuracağı işlemlerin çeşitliliği de gözler önüne serilir. Kuşkusuz bu işlemlerin çeşitliliği yukarıda sıralanan metin türlerinin iletişimsel olarak farklı işlevler yerine getirmesinden kaynaklanır. Karl Bühler'in (1934) Sprachtheorie. Die Darstellungsfunktion der Sprache başlıklı eserinde sunduğu Organon modelinden yola çıkarak metin türü ve dil arasındaki ilişkiler arasında saptadığı işlevler sırasıyla şu şekilde sıralanır:

Çoşku işlevi (emotive): Bu işlev ilgili kişinin doğrudan kendi düşünce ve duygularını ifade ettiğinden anlatıcı 1. Şahıs ağzını kullanır. Örneğin, 10/11 Haziran 2000 Financial Times gazetesinin hafta sonu ekinde çıkan "Walking in step with progressive ilness" (İlerleyen bir hastalığa ayak uydurmak) başlıklı yazı Çoklu Skleroz (Multiple Sklerosis) hastalığından muzdarip bir hastanın ağzıyla anlatılmıştır. Yazının bir alt başlığı şu ifadeyle başlar:

I joined a friend in sessions with a spiritual healer-she has improved greatly; it made me worse (18).

Bir arkadaşımla bir şifacının oturumlarına katıldım- ona çok iyi geldi ama ben daha da kötüleştim.

Çağrı işlevi (Conative): Çağrı işlevi dinleyenleri eyleme davet eder. Bu nedenle ikinci şahıs ağzıyla ifade edilir. Örneğin "Prof. Dr. Canan Karatay'dan bal çıkışı" başlıklı 13 Ocak 2018 tarihli Cumhuriyet gazetesinde çıkan "Ömrünüzün kısalmasını istemiyorsanız kesinlikle bal yemeyin" ifadesi emir kipinde okuru bal yememe eylemine davet eden bir sözcedir. (http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/saglik/685123/Canan_Karatay_dan_bal_cikisi.

html)

Gönderge işlevi (referential): Dünyada var olan bir gerçek ya da yazılı veya sözlü bir ileti konusunda alıcıyı bilgilendirme işlevi taşıyan sözceler olarak tanımlanabilir. Dilsel olarak bilgilendirme işlevi olan, bir başka deyişle kişinin ya da şahsın önüne iletinin geçtiği metinlerde, üçüncü şahıs, belirsiz özne ya da edilgen tümceler ağırlık kazanır. Kimi zamanda "ileti"ye okurlar da dahil edilebilir. Örneğin, 10/11 Haziran 2000 Financial Times Haftasonu ekinde nutrigenomik konusuyla ilgi çıkan yazının başlığına "Tailor-made diets to suit our genes" (Genlerimize uygun beslenme) bizim (our) iyelik zamiri eklenerek okuyucuyla daha baştan iletişim kurma çabasına girilir. Öte yandan Nutrigenomik (genetik beslenme bilimi) konusunda bilginin yer aldığı kısımda bilginin ön plana çıkarıldığı görülür:

Nutrigenomics is just one area of research in the field of "functional foods, which has begun to blur the distinction between food and drugs. (20)

Nutrigenomik "fonksiyonel yiyeceklerle ilgili bir araştırma alanı olup droglarla yiyecekler arasındaki farkı bulandırmaya başlamıştır.

Bununla birlikte hiçbir metin hangi özel alanda olursa olsun tek bir işlevi içinde barındırmaz. Bu yukarıda adı geçen metinler içerisinde birden fazla işlev bulunabileği gibi Roman Jakobson'un 1958 Indiana üniversitesinde sunduğu ve 1960'da "Syle in Language" başlıklı yazısında da belirttiği üzere söz konusu işlevlerin sayısı "şiirsel işlev" (poetic function), "ilişki işlevi" (phatic function)ve "üstdilsel işlev" (metalinguistic function) şeklinde arttırılabilir (4).

Şiirsel İşlev: Bu işlev sadece şiirlerle sınırlı olmayıp düzyazı her metin türünü de kapsamına alır. Ses ya da sözcük yenilemesi gibi yazın sanatlarıyla ilgili etkenler metnin düz yazı da olsa onun ritmini artırır. Bir başka deyişle her yazının bilimsel de olsa kendine özgü bir ses ahenki vardır. Örneğin konuşma dilinde yazılmış metinlerdeki devrik cümleler metne bir ahenk katmakla kalmaz onu tekdüzelikten de kurtarır. Biçemsel olarak başvurulan bu işlemler aynı zamanda "çağrı işlevi"ni yerine getirir. Örneğin, "İnsanlardan numune alma konusunda mevcut yöntemleri değiştirme akıllıca olmaz" şeklinde bir cümle İngilizce sesli okunduğunda iki farklı şiirsel etkiye sahiptir:

a. It is not reasonable to suggest changing the available techniques for selecting samples from population.

b. The suggestion that changing the available techniques for selecting samples from population is not reasonable.

İlk tümce sesletim açısından düzyazı metin geleneği akışına daha yakın gelirken, İkinci tümce gündelik yaşamın akışına uygun olarak daha kuralsız olmakla birlikte öncellikli bilgiyi öne alan bir yaklaşım sergiler. Şiirsel etki genellikle yazınsal alanla ilişkilendirilmekle birlikte yazıdaki bilginin "iletisini" alıcıya aktarmada etkin bir rol oynar. Fen bilimleri alanında yazılmış metinlerin şiirsel işlevi olmadığı şeklindeki geçmişteki yanlış kanı metin iletisinin okuyucuyla paylaşılırlığını olumsuz yönde etkiler.

İlişki İşlevi: Bu işlevin temel amacı iletişimi başlatmak, sürdürmek ya da kesmektir. Gündelik yaşamdaki selamlaşma, hal hatır sorma veya vedalaşma dilin gündelik yaşamda insanlararası iletişimi sürdürme işlevidir. Örneğin hekimin muayeneye başlamadan önce hastasına "What's brought you along today? (Seni buralara getiren ne oldu? / Seni buralara hangi rüzgarlar getirdi) Ya da "Well now, How can I help you?" (Peki öyleyse nasıl yardımcı olabilirim?) şeklindeki soruları hastayla iletişime girme amacını taşır.

Üstdilsel İşlev: Bütün bu yukarıda sıralanan işlevlerin çeviriyle en ilişkili olanı ve çevirinin kapsamını genişleterek ona işlevsellik kazandıranı dilin "üstdilsel işlevi"dir. Bu işlev dilin sadece nesne dünyasını simgeye çevirme işleviyle sınırlı kalmayıp, onun kendi içerisinde ya da kendi kendini üreten bir sistem olarak iletişim ağında var olmasını sağlar. Örneğin, bu yazının inceleme nesnesi "tıp dili ve çevirisi" olmakla birlikte, sözkonusu çevirilerin sadece "nesne düzeyinde" ne işlemler yapılarak çevrildiğini değil, dilbilimsel ve çeviribilimsel olarak bir "üst düzeyde" bu işlemlerin sözkonusu alanlarda neden inceleme konusu olduğu ve alana katkısının ne olacağı sorularına da zemin hazırlar (11). İste bu nedenle sözkonusu üst bakış açısına dilin "üstdilsel işlevi" adı verilir. Bir başka deyişle, çevirilerde yapılan işlemlere uzmanlık alanın penceresinden bakılması inceleme nesnesiyle araya mesafe konması anlamına gelir. Bu aynı zamanda başta sosyal bilimler alanı olmak üzere bilimsel araştırmanın da üstdilsel işlevine işaret eder. Bu anlatılanlar çerçevesinde çeviri süreciyle ilgili işlemlerin anlatılması üstdilsel bir işlevden çok inceleme nesnesinin betimlemesi şeklinde nesne düzeyinde bir işlevi yerine getirirken onun uzantısı "optimizasyon" hem uzmanlık hem de dilsel bilgiyi içinde barındıran üstdilsel bir işlev yerine getirir. Bu durumda akla gelecek soru, çeviride optimizasyonun hangi işlevleri yerine getirdiğidir.

Bu anlatılanlardan yola çıkarak çeviri sürecinde "optimizasyon" işleminin üstdilsel olarak bilginin, daha doğrusu "ileti"nin Bühler ve Jakobson'un öne sürdüğü yukarıda belirtilen altı işlevi en üst düzeyde yerine getirme amacı olduğu öne sürülebilir. Bu işlem aracılığıyla metnin anlaşılırlığı ve paylaşılırlığı da en üst düzeye çıkarılmış olur. Aşağıdaki çeviriler optimizasyonun nasıl bir çeviri işlemi olduğu konusunda bize ipuçları verebilir:

Kaynak Metin

Gençlere yönelik eğitimlerde HIV/AIDS'in bulaşmama yollarına da en az bulaşma yolları kadar ağırlık verilmeli ye HIV (+)'lere karşı yanlış tutumların değiştirilmesi amaçlanmaktadır (1).

Çeviri

Education programme regarding HIV/AIDS should contain not only how HIV is spread but how HIV is not transmitted, and one of its abjectives must be to change unjustifiable attitudes.

Düzeltme

This paper aims to focus on training programmes to cover not only the ways that HIV/AIDS is transmitted, but also the ways it is not spread, as well as changing public attitudes towards HIV (+) patients.

Optimizasyon

This paper aims to focus on training programmes to cover not only the ways in which HIV / AIDS is transmitted, but also how it is not spread, as well as changing public attitudes towards HIV (+) patients.

Bu örnekten de anlaşılacağı üzere, optimizasyon aslında bir dil içi çeviri işlemi olup, iletinin okuru bilgiye davet edecek şekilde alanı, metin türü ve alt metin türü normları, kipi ve yayınlandığı yer dahil seslendiği kitleyi göz önünde bulundurarak "iletiyi yeniden dillendirme" işlemidir (6, 13). Başka bir deyişle, çeviri işlemi dilsel "doğrudan bir aktarım" değil, ileti aynı kalmak koşuluyla bir diliçi dönüşüm (transformation) işlemidir. Roman Jakobson'un çeviriyi "diliçi" "dillerarası" ve "göstergeler arası" şeklinde üç sınıfa ayırırken "dillerarası çeviriye"

"tam çeviri", diliçi çeviriye "yeni sözcükler kullanarak yeniden ifade etme (rewording), göstergelerarası çeviriye ise; simgeyi farklı bir simgeye "evirme" (transmutation") işlemi olarak tanımlar. Optimizasyonla ilişkisi açısından diliçi çeviriye biraz daha yakından bakılacak olursa, Jakobson'un "sözlü simgelerin yorumlanarak aynı dilde başka simgelerle ifade edilmesi" şeklinde tanımladığını görürüz (5). Burada ilk soru bu işleme niçin gereksinim duyulduğudur. İletişimin Jakobson'un da altını çizdiği gibi yorumlamaya dayalı bir eylem olduğu düşünüldüğünde iletişimde bulunan taraflar arasında en temel hedef ortak bir iletişim zemininde buluşmaktır. Bununla birlikte diliçi çeviri dendiğinde genellikle sözceyi dönüştürmekten çok sözcede var olan sözcüklerin yerini eşanlanlamlı sözcüklerin alması şeklinde bir görüş yaygındır. Oysa dönüştürme işleminin temel amacının "anlaşılırlık" olduğu düşünülecek olursa, profesyoneller için yazılmış bir metnin sıradan insanlara ya da çocuklara göre dilici çeviri aracılığıyla dönüştürülmesi büyük ölçekli kararlar almayı gerektirir. Örneğin Sağlık Bakanlığının WEB sitesi ana sayfasında yer alan haberde "Antibiyotik de değil Sağlığınızda ısrarcı olun" şeklinde yer alan Türkçe başlığın çevirisinde birebir sözcüğü sözcüğüne değil de, "Say No to Unnecessary Use of Antibiotics" şeklinde çevrilmesi, Jakobson "tam çeviri" tanımından çok, çevirmenin büyük ölçekli kararını gerektiren dilici çeviri kapsamına girdiği söylenebilir (17). Bununla birlikte diliçi çeviriyi sadece basitleştirme işlemiyle sınırlandıramayız. Kimi durumlarda dilbilimde "dolaylama" olarak tanımlanan dolambaçlı anlatım (circumlocation) da diliçi çeviri kapsamına girebilir.

H. Paul Grice'ınnicelik, nitelik bağıntı ve tarz buyruklarından oluşan iletişimde "İşbirliği" ilkeleri dilde kaçınılmaz olarak iletişimde bulunanları dilici çeviriye zorlar (3, 9). Örneğin bir uzman doktorun stajyer doktora konuşmasıyla, hastaya konuşması arasında fark vardır:

Attending: What is the late complication of radical mastectomy?

(Uzman doktor: Radikal mastektominin geç dönem komplikasyonu nedir?)

Intern: Edema of the arm. That is, the lymphatic drenage is compromised, and infection is more likely to occur.

(Stajyer Doktor Kolda ödem. Yani, lenfatik drenaj komplikasyon yaratır ve büyük bir olasılıkla enfeksiyon ortaya çıkar.)

Aynı konuşmayı uzman doktor hastayla yapacak olsa uzman doktorun konuşması şu şekle dönüşebilir?

Uzman Doktorun Hastayla iletişiminde tıbbi terimlerdge sakınıldığı aşağıdaki örneklerde görülebilir;

Attending: How do you feel after the surgery?

Attending: Do you have swelling in your arm after the surgery (lympatic drenage)?

Bu iki basit örnek "optimizasyonun" Grice'ın tarz buyrukları (manner) adını verdiği iletişim ilkesiyle doğrudan bağıntılıdır. "Tarz buyruklarını" belirleyenler de "kesit analizi"nde (register analysis) yer alan "konu alanı", "iletişimi eyleyenler" ve " iletişim oluğu", bir başka deyişle iletişimin sözlü veya yazılı hangi iletişim oluğu ya da ortamında yer aldığı" şeklindeki etkenlerdir (2). Bir başka deyişle tıp alanında kullanılan bilimsel dil, bu alanda iletişim kuranlar arasındaki ilişki ve iletişimin hangi koşullar altında nasıl yer aldığı bilgisinin yanısıra "en üst düzeyde" iletişim kurma konusunda optimizasyon işlemlerini kaçınılmaz kılar (14). Bundan böyle bu yazı bilimsel dergilerde yabancı dilde yazılmış akademik yazıların optimizasyonu konusunda hangi diliçi çeviri işlemlerinin, hangi büyük ölçekli kararlara

dayalı olararak yapılabileceğini göstermeyi amaçlar (6, 8).

ÇEVİRİ İŞLEMLERİ VE OPTİMİZASYON

Peter Newmark teknik dili akademik, profesyonel ve popüler olarak üç sınıfa ayırmıştır. Bu sınıflandırmada alana özgü bilimsel terimlerin kullanılma sıklığı ölçüt olarak alınmıştır. Alana özgü yabancı kökenli ve profesyonel terimlerin en sık kullanıldığı metinleri de akademik metinler sınıfına koymuştur. Bununla birlikte bilimsel yazıların hepsini teknik metin kapsamına alamayız. Teknik metinlerin okuyucuyu eyleme davet etme, bir başka deyişle metinde söylenenleri eyleme geçirme şeklinde "çağrı işlevi" bulunurken, bilimsel yazıların bir sorunu ortaya atma, akıl yürütme, tartışma açma ve sözkonusu sorunla ilgili olumsallıkları/olasılık ya da olabilirlikleri sıralama, öne sürülenleri sınama şeklinde bir amacı vardır (10). Örneğin, doktorun reçetesinin amacı hastanın reçetede ilaçları düzenli almasını sağlamak ve bu konuda hastayı eyleme geçirmektir. Bundan böyle akademik yazıların optimizasyonunda Newmark'ın öne sürdüğü akademik metinlerdeki terimsel yoğunluğa öncelik vermekten çok, metin türüyle ilgili yukarıda belirtilen bilgilendirme, çağrı ve çoşku işlevlerini göz önünde bulundurmanın akademik yazıların işlevini artıracağı öne sürülebilir.

Buraya kadar anlatılanlardan optimizasyonda iki türlü işlemden söz edilebilir: Bunlardan birincisi dilsel işlemlerdir. Bu dilsel işlemlerde çevirmen ve düzeltmenin elinden geçen düzeltilmiş yazılarda optimizasyanu gerçekleştirme yetkisine sahip editörün alan bilgisine dayalı olarak sözcük, tümce ve metin düzeyinde dilsel olarak farklı işlemlerde bulunduğu gözlemlenir. Örneğin sözcük düzeyinde alan terminolojisine en uygun ve en yaygın kullanılan sözcük seçilirken, tümce düzeyinde bu aşağıdaki işlemlere başvurulur.

1. Adlaştırma: Yüklemi adlaştırma

2. Eksiltme: Fazladan ya da tekrarlı sözcükleri çıkartma

3. Etken ya da Edilgen yapılar: Edilgen yapıları etken yapılara dönüştürme ya da aksi işlemde bulunma

4. Tanımlı ya da Tanımlı olmayan sıfat cümleciklerinin kısaltılması ya da tamlamaların kısaltılmış yan cümlelere çevrilmesi

5. Cümle bölünmesi: Uzun cümleleri iki ayrı cümleye bölme

6. Önlem alma yapılarının kullanılması: Doğrudan ifade etme yerine dolaylı yoldan ima ederek anlatma; Örneğmain olasılık gösteren yardımcı fiil veya sözcüklere başvurma

7. Silme: Metinde gereksiz bilgi içeren kısımları silmek

8. Ön niteleme/son niteleme: Cümlede önemli bilgiyi içeren kısımı başa alma ya da önemsiz bilinegelen bilgiyi sona alma (6, 7)

Örneğin İtalyanca'dan İngilizce'ye çevrilmiş eklem rahatsızlıklarını ele alan yazıda bu rahatsızlığın yapılan araştırmalarda özellikle sanayileşmiş ülkelerde ortaya çıktığı ve pratisyen hekimler, ortopedi ve konuyla ilgili hekimlerin klinikte geçen zamanlarının büyük bir bölümünü bu rahatsızlıklara ayırdığı şeklindeki bilgi üç aşamadan geçerek yayınlanabilir hale gelmiştir:

Kaynak Metin Yazarı

La disabilita piu frequenti, anche se fortunatamente meno gravi ed abitualmente transitorie, riportate con costante omogeneita in tutte le indagini epidemiologiche realizzate nei paesi industrializati sono quelle causate dalla patologia articolare. Conseguentemente l'attivita ambulatoriale dei medicina generale, dei fisiatri, degli ortopedici e dei reumatologi e in gran parte dedicata a questa tipolagia di patologie ed alle conseguenti menomazione e disabilita.

Çevirmen

The most frequent disabilities, even if fortunately less grave and habitually reported with constant homogeneity in all epidemiological investigations realized in industrialized countries are those caused by articulatory pathology. Consequently the outpatient activity of general medicine, physiatrists, orthopedists and rheumatologists is in great part dedicated to this type of pathology and to the consequent impairment and disability.

Geri çeviri

Sanayileşmiş ülkelerde epidomolojik araştırmalarda eşit yaygınlıkta bildirilen, şans eseri çok ciddi olmadığı gibi genellikle de gelip geçici rahatsızlıkların nedeni eklem hastalıklarıdır. Dolayısıyla pratisyen hekimlerin fizyoterapistlerin , ortopedist ve ramotologların ayakta hastalara ayırdıkları zamanın büyük bir bölümü bu tip rahatsızlıklar sonucu ortaya çıkan özürlülük ve sakatlıklara ayrılmıştır.

Düzeltmen

The most frequent disabilities, regularly reported in epidomological investigations in industralised countries, even if fortunately less serious and usually transitory, are the result of joint pathology . Consequently the outpatient time of doctors working in general medicine, the physiatrists, the orthopedic surgeons and rheumatologists is largely devoted to this pathology and the consequent (disablements and) disabilities (19).

Geri Çeviri

Sanayileşmiş ülkelerdeki epidomolojik araştırmalarda düzenli olarak bildirilen en sık görülen özürler, nadiren daha az ciddi ve genellikle geçici olmakla birlikte, eklem rahatsızlıklarının bir sonucudur. Sonuç olarak, genel tıp, fizyoterapistler, ortopedik cerrahlar ve romatologlar kilinikte geçen zamanlarını büyük oranda bu rahatsızlığa ve sonucunda ortaya çıkan (sakatlıklara ve engelliliklere) ayırmıştır.

Düzeltmen: Çeviri İşlemleri

• Eksitme; Reported with constant homogeneity-regularly reported in

• Silme: Realized in industrialized countries-Deleted

• Yan cümleye sona çekme: (even if)

• Dilsel Kaymalar: Less grave- less serious; Habitually-regularly; Caused-are the result of; Articulary pathology- joint pathology; Impairment-disablement; in great part-largely; dedicated to-devoted to

Editör

The joint disorders are among the most common causes of disability in industrialised countries. Although they are often mild and usually transient, the outpatient activity of general practitioners, psychiatrics, orthopedic surgeons and rheumotologists is largely devoted to these disorders and the consequent disabilities (19).

Geri Çeviri

Sanayileşmiş ülkelerde eklem rahatsızlıkları,

özürlülüğe neden olan en yaygın nedenler arasındadır. Genellikle hafif ve genellikle geçici olsa da pratisyen hekimler, psikiyatri uzmanları, ortopedik cerrahlar ve romatoloji uzmanları klinikte geçen zamanlarının çoğunu bu bozukluklara ve dolayısıyla ortaya çıkan özürlere ayırmıştır.

Editör Çeviri İşlemleri

• Öne çekme: The most frequent disabilities-The joint disorders

• Silme: regularly reported, fortunately, are the result of

• Bölme; Even if-Although

• Eksiltme: Doctors working in general medicine-general practioners (GP)

• Dilsel Kaymalar: The most frequent disabilites-the most common causes of disability: less serious-mild; Transitory- Transient (medical term transient visual loss); disablements-disorders.

Burada çevirmenin belge niteliğindeki bilgiyi doğrudan aktarmak amacıyla sözcüğü sözcüğünel çeviriye başvurduğu, düzeltmenin Latince köklü ya da birebir çevrilmiş metinde iletişim işlevini yerine getirmek üzere edimsel eşdeğerliği sağlamaya çalıştığı görülür; Optimizasyon işleminde ise, alan uzmanı alan bilgisine dayanarak temeli basitleştirme ve dolaylamaya dayanan optimizasyon işlemini gerçekleştirdiğine tanık oluruz. Bir başka deyişle, optimizasyon işleminin en azından alan uzmanının denetiminde yapılması hem bilimsel etik hem de çeviri etiği açısından yerinde bir davranış olur.

AKADEMİK MAKALELER VE OPTİMİZASYON İŞLEMLERİ

Her alanda olduğu gibi tıp alanında da makaleler bir öz ve giriş, bütünce ya da inceleme konusu ve yöntemler, sonuç ve tartışmadan oluşan ve kısaca IMRAD (Introduction, Material, Research and Discussion) adı verilen yöntemi esas alarak sıralanır. Kuşkusuz yazının başında yer alan öz okuyucuya metni anlamasında kılavuzluk eder. Bundan böyle, öz'ün Tıbbi makalenin bilimsel çevreye tanıtımında ve bilginin paylaşımında büyük rol oynar. Genellikle 200-250 kelimeden oluşan bir özde şu üç özelliğin göz önünde bulundurulması gerekir.

1. Yazılı metinden türetilmiş olma özelliği
2. Bilgilendiricilik
3. Kısalık
4. Açıklık

Buna göre özün içeriğinin "amaç" ya da çalışmanın alana katkısı ya da önemi, "yöntem" ve "sonuç" şeklinde düzenlenmesi makalenin en kısa ve en etkili şekilde sunulmasını sağlar. Özün amaç bölümü makalenin sorunsal ya da hipotezlerini alana katkısını ifade edecek şekilde düzenlenirken, yöntem bölümü bu sorunların hangi inceleme malzemesi üzerinde hangi yöntemle denendiğini; sonuç kısmı ise hangi bulguların elde edildiğine hangi sonuçlara erişildiğini kısaca anlatır. Özlerde yazıyla ilgili amacın en nesnel ve en üst düzeyde aktarılması söz konusudur.

"Community Family Medicine Teachers' Perceptions of Their teaching role" başlıklı yazıdan yola çıkarak yazarın gönderdiği özün girişinde yer alan "Çalışmamızın amacı aile hekimlerinin etkin olarak tıp öğrencileri ya da yeni başlayanlara ayakta ve toplu verdikleri eğitimi daha iyi anlamak üzere onların eğitimci rolleriyle ilgili algılarını araştırmaktır" şeklinde bilgiyi içeren cümleyi İngilizceye çeviri işlemleri açısından varsayımsal olarak şu şekilde örnekleyebiliriz:

Çevirmen

The purpose of this paper was to investigate the perceptions of community family medicine teachers' role to understand better effective ambulatory and community-based teaching (16).

Düzeltmen

The purpose of this study was to investigate the Community family medicine teachers' perceptions to better understand effective ambulatory and community-based teaching."

Editör

Our study explored community preceptors' perceptions of their teaching role, to better understand effective ambulatory and community-based teaching (12).

Görüldüğü üzere, söz konusu bilgiyi içeren cümle üç aşamadan geçer; çevirme öncellikle bilgiyi en doğru şekilde aktarmayı hedefler. Düzeltmen düzeltmesinde dilsel ve dilbilgisel yanlışları öncellikle ortadan kaldırmayı amaçlar. Örneğin, "better effective" tümcede yanlış bir konumda bulunurken, optimizasyon sonucunda "better understand" şeklinde yüklemi niteler konuma getirilerek dilsel bir hatadan kaçınılmış olur. Buna ek olarak Türkçede "Şimdiki zamanda yazılmış tümce, İngilizce düşünüldüğünde araştırmanın geçmişte yapıldığı göz önüne alınarak Şimdiki zaman "is" yerine "was" şeklinde değiştirildiği görülür. Bu durumda tümce "The purpose of this study was to investigate the preceptors' perceptions to better understand effective ambulatory and community-based teaching" şeklinde düzeltilmiş olur. Ancak bir adım daha atıldığında "Our study explored community preceptors' perceptions of their teaching role, to better understand effective ambulatory and community-based teaching" şeklinde editörün optimizasyon işlemini gerçekleştirdiği görülür. Burada editörün iki önemli konuda karar aldığı görülür(12). Örneğin, Öze "Bu çalışmanın amacı" şeklinde basma kalıp bir ifadeyle girmek yerine çalışmanın neyi araştırdığını "Our study explored", bir başka deyişle eylemi öne alarak yazının alana katkısı vurgular. Ayrıca "This study" yerine "Our study" ifadesi kullanarak okuyucuyu yazıya daha girişten dahil etmeyi amaçlar. Öte yandan bir soruna çözüm bulmak amacıyla araştırmak anlamına gelen "investigate" yerine durumu ortaya çıkarmayı hedefleyen bir yüklem olan "explore " sözcüğünü kullanarak araştırmanın yöntemi konusunda ipucu verir. Ayrıca, " Community family medicine teachers" şeklinde gündelik dilde kullanılan ifade yerine aile hekimliğinin stajyer hekimleri eğitmedeki rol ve önemleri ön plana çıkarmak üzere "preceptor" kullanıldığı görülür. Optimizasyonu gerçekleştiren kişinin bu işlemler aracılığıyla iletinin özünü yeni sözcükler katarak ve cümlenin yapısını değiştirerek en ekonomik, buna karşın en etkin şekilde aktarmayı hedeflediği görülür. Yazı boyunca bu ve benzeri dilsel işlemler yazının biçemini, açıklığını ve anlaşılırlığını olumlu yönde etkiler.

Gövde Metin İzleği ve Optimizasyon işlemleri

Giriş: bölümü söz konusu alanda geçmişte neler yapıldığını, neyin eksik olduğunu ve bu yazının hangi konuda eksikliği gidermek üzere hangi amaçla yazıldığını anlatır. Aşağıdaki metin parçası buna bir gösterilebilir:

Although several early trials indicate treatment of restonosis with radiation therapy is safe and effective, the long term impact of this new technology has been questioned. The objective of this report is to document angiographic and clinical outcome of 3 years after treatment (16).

Bazı erken denemeler, restonozun radyasyonla tedavisinin güvenli ve etkili olduğunu göstermiş olmasına rağmen, bu yeni teknolojinin uzun vadeli etkileri sorgulanmıştır. Bu raporun amacı, tedaviden 3 yıl sonraki anjiyografik ve klinik sonuçları belgelemektir.

Yöntem: Araştırmada hangi bilimsel yöntemin temel alındığını anlatan bölümdür. Örneğin, tıp alanında araştırmanın anket yöntemi mi, vaka çalışması mı, yoksa belli bir zaman kesitinde belli bir hastalığın izini sürmek üzere kohort çalışması mı? Rasgele yöntemle mi, yoksa koşuların araştırmacı tarafından bu araştırmanın deneysel yöntemle mi yapıldı şeklinde sorulara yanıt verir. Örneğin aşağıdaki cümle yöntemi anlatırken optimizasyonla ilgili çekirdek cümlelerden yola çıkarak ne gibi dilsel kararlar verildiği konusunda bize ipuçları verebilir:

Using the Structured Clinical Interview for DSM-IV, patient and non-patient version (SCID-P/NP), this study investigated 351 patients with schizophrenia, 122 with obsessive-compulsive disorder (OCD), and 238 unrelated healthy volunteers in a Chinese Han population (21).

"Bu çalışmada 351 şizofreni hastası incelenmiştir" ana cümlesi İngilizce metinde başta yer almak yerine "Using the Structured Clinical Interview for DSM"-IV" araştırmanın yöntemini anlatan kısım başa çekilmiştir. Bir başka deyişle yöntemle ilgili ana bilgiyi taşıyan yan cümle başa getirilmiştir. İngilizcede "Premodification" ya da Türkçe'de ön niteleme adı verilen bu durum, "izlek ve odak" ilişkisi açısından açıklanacak olursa, yeni bilginin yerleşmiş bilginin önüne geçmesi şeklinde açıklanabilir. Dil mantığı açısından tüme varımlı bir dil olarak Türkçede bu şekilde ön nitelemeye açık bir dildir.

Tartışma: Yapılan araştırmanın alana katkısının açıklanması, araştırmadaki sınırlılıkların belirtilmesi ve yapılan araştırmadan ortaya çıkan yeni savların tartışmaya açılmasını hedefler. Bu bölüm, genellikle elde edilen bulguların yazının amacıyla ilişkisi ifade edilerek başlar. Örneğin, "Our finding confirms that factors operating an association between increased paternal age and schizophrenia in offspring" şeklindeki cümle bulgu ve yazının amacı arasındaki ilişkiyi doğrular nitelikte olup "Tartışma"nın girişinde yer alır.Öte yandan bu bölümün içeriğine uygun olarak sıklıkla aşağıdaki yüklemlerin kullanıldığı gözlemlenir:

Our study confirmed that (çalışmamız doğruladı)
We have shown that (Göstermiş olduk)
The findings provide evidence (Bulgular kanıtlar niteliktedir), şeklinde kullanılır.

Bu yukarıda söylenenlere ek ok olarak kuşkusuz araştırmadaki sınırlılıklar da dilsel olarak şu şekilde ifade edildiği görülmektedir.

The main limitation of our analysis is that the case study was based on people admitted to the hospital only with diagnoses recorded on an administrative database.

Geri Çeviri

Değerlendirmedeki tek kısıtlama vaka çalışmamızın sadece hastane ver itabanlarında teşhisi kayıtlı hastalara dayalı olmasıdır)

Sonuç ve değerlendirme: Bu bölümde araştırmadan elde edilen somut, sayısal bulgular yer alır. Tartışma bölümünde öne sürülen savlarla sonuç bölümünde yer alan bulgular arasında ilişki kurularak yazının amacına uygun somut değerlendirmede bulunulur. Bulgular kesinse, yüklemler show/ indicate/ demonstrate (göstermek, işaret etmek) bildirme kipinde, bir başka deyişle "kesinlik" ifade edilir. Öte yandan Türkçede "sonuç göstermek" ifadesini İngilizcede "Show" ve "demonstrate" yüklemlerini aynı anlamda kullanmamıza karşın

İngilizcede kesinlik açısından "demonstrate" daha kuvvetlidir. Örneğin İngilizce "The statistics show/ indicate/demonstrate the characteristics of subjects in relation to age and sex" şeklindeki bir cümlede her üç fiilin kesinlik derecesi birbirinden farklıdır. Kesinlik derecesi konusunda kuşku daha da varsa, "suggest" gibi önermek anlamına gelen fiile bir de "may, might, can " gibi olasılık gösteren yardımcı fiilerin de eklendiği görülür (16).

SONUÇ

Bu yukarıda optimizasyonla ilgili işlemleri ülkemizde yayınlanan akademik tıp dergilerinin yapılanması çerçevesinde değerlendirecek olursak söz konusu dergilerde konu alanı hakemlerinin yanı sıra yabancı dilde gelen makalenin doğrudan birebir çevirisini yapan çevirmenlerin, dilsel ve dilbilgisel ön düzeltmesini yapan düzeltmenlerin yanı sıra konu alanı ve dil uzmanlığı niteliklerine sahip editörlerin de yer alması Türkiye'de yayınlanan uluslararası akademik dergilerin değerini artırır. Dil uzmanının alan bilgisi, metin türü, alt metin türü, metin türüne göre sözcük seçimi ve terim seçimi, metnin hem kalitesine hem de okunurluğuna artıracağı ortada bir gerçektir. Bu durumda optimizasyon işleminde bir yandan geleneksel metin türü özelliklerinin, öte yandan da bilimsel derginin yönergesinde belirtilen koşulların göz önünde tutulması beklenir. Bir başka deyişle söz konusu dergilerde iş bölümüne dayalı bir yapılanmaya gidilmesi ve dergilerin manifesto ve yazım kurallarının özenle hazırlanması bu alanda yazılan makalelerin işlevini arttıracağı gibi Türkiye'de üretilen bilginin de tanınırlığına katkıda bulunur.

Konuya "optimizasyon" açısından baktığımızda bu işlemin biçemle doğrudan ilişkisi olduğu ortaya çıkar. Biçemsel olarak bilimsel bir makalenin bir özelliği de metnin yazarının sesini ya da araştırmacının konuyla ilgili bireysel görüşlerini, düşüncelerini ve değerlendirmelerini okuyucuya aktarmaktır. Okur bu tür makalelerde hem bilginin en nesnel düzeyde sunulmasını bekler, hem yazarla iletişim kurmak ister. Bu durumda nesnel bilginin aktarımıyla yazarın biçemi arasındaki hassas dengenin optimizasyon aracılığıyla yakalanması gerekir. Bir başka deyişle biçem sadece yazınsal metinleri ilgilendirmekle kalmaz, bu tür akıl yürütme ve tartışmayı içinde barındıran bilimsel metinlerde yazarın üslubunu da yakalamayı gerektirir. Makalelerin yukarıda da değinildiği gibi salt bilgilendirme işlevi olan ders kitapları olmadığı, gönderge çağrı ve çoşku işlevlerini de yerine getirdiği göz önüne alındığında yazarın tarzını yansıtacak uslubun optimizasyon işlemleri aracılığıyla yakalanması bilimsel düşüncenin kalbi olan bilimsel dilin gelişmesine de yardımcı ederek özgün bilgi üretimine katkıda bulunur.

KAYNAKLAR

1. Dönmez Levent&Şenol Yiğiter Yeşim. (1998). Antalya Çıraklık Eğitim Merkezindeki Berber ve Kuaför Çıraklarının HIV/AIDS hakkındaki Bilgi ve Tutumları. İstanbul Tıp Fakültesi Mecmuası 61:4, Sayfa: 429-434.

2. Doyuran, Zeynep (2009). Conciliation of Knowledge through Hedging in Turkish Scientific Articles Edebiyat Fakültesi Dergisi / Journal of Faculty of Letters Cilt/Volume 26 (1)(Haziran/June 2009). Sayfa: 85-99. http://www.edebiyatdergisi.hacettepe.edu.tr/index.php/EFD/article/viewFile/583/415. Erişim Tarihi:03.03.2018.

3. Grice H. Paul (1975) Syntax and Semantics, Vol. 3, Speech Acts, YPeter Cole and Jerry L. Morgan. New York: Academic Press 1975, Sayfa: 45–47.

4. Jakobson, R. (1960) Closing Statement: Linguistics and Poetics. Style in Language. Thomas A. Sebeok The Technology Press of Massachtusetts Institute of Technology and John Wiley & Sons, Inc. New York: London.

5. Jakobson, R. (2012). On Linguistic Aspects of Translation. Venuti, L London New York: Routledge. Sayfa: 126-132

6. Larsen, Tine Juel. (2010) L2 Processing and Comprehension of Complex Syntactic Structures İn English Medical Texts. Unpublished MA Thesis. Supervisor Arnt Lyyke Jakopsen. (http://studenttheses.cbs.dk/bitstream/handle/10417/1157/ tine_juel_larsen_og_rose_ankerstjerne_hansen.pdf?sequence=1)

7. Laviosa, S. (1998). The English Comparable Corpus: A Resource and a Methodology. In Lynne Bowker, Michael Cronin, Dorothy Kenny and Jennifer Pearson (eds.) Unity in Diversity: Current Trends in Translation Studies. Manchester: St. Jerome, 101-112.

8. Kragh, Bodil (1995) Linguistic Aspects of Technical Language. Copenhagen Business School.

9. Munday, Jeremy (2001) Introducing Translation Studies. New York: Routledge.

10. Newmark, Peter. (1988). A Textbook of Translation. New York: Prentice Hall. Sayfa: 153-155.

11. Hermans, Theo. (1997). 'Translation as Institution'. In M. Snell Hornby et al., (ed) Translation as Intercultural Communication, Selected papers from the EST Congress, Prague 1995. Amsterdam & Philadelphia;John Benjamins Publishing Company. Sayfa: 3-20.

12. Mann KV, Holmes DB, Hayes VM, Burge FI, Viscount PW. Community family medicine teachers' perceptions of their teaching role. 2001 Mart) Med Education. 35(3):278-85.https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/11260452 .Erişim Tarihi: 03/03/2018.

13. Nord, Christiana (1997). Translating as a Purposeful Activity. Manchester St. Jerome

14. Oxford Dictionary http://www.oxfordreference.com/ view/10.1093/oi/authority.2011080310032184. Erişim Tarihi: 04/03/2018.

15. Pilegaard, Morten. (1997). Translation of Medical Research Articles in Anna Trasborg (Ed.) Text Typology and Translation. Amsterdam: John Benjamins. Sayfa:178-179

16. Ribes, Ramón , Ros, Pablo R. (2006). Medical English. Berlin Heidelberg: Springer Sayfa: 69.

17. Sağlık Bakanlığı. Say No to Unnecessary Use of Antibiotics. https://www.saglik.gov.tr/?_Dil=1 15012018 https://www.saglik.gov.tr/ EN,15650/say-no-to-unnecessary-use-of-antibiotics.html)
Erişim Tarihi: 02/03/2018.

18. Tailor-made diets to suit our genes. Walking in step with progressive ilness (10/11 Haziran 2000) Financial Times Weekend. Sayfa:22.

19. Taylor, Christopher (1998). Language to Language: A Practical and Theoretical Guide for Italian/English Translators. Cambridge University Press. Sayfa: 261-263.

20. Walking in step with progressive ilness (10/11 Haziran 2000). Financial Times Weekend. Sayfa:22.

21. Yuejing Wu, Xiang Liu, Hongrong Luo, Wei Deng, Gaofeng Zhao, Qiang Wang, Lan Zhang, Xiaohong Ma, Xiehe Liu, Robin A. Murray, David A. Collier, and Tao Li (Ağustos 15, 2012) Advanced paternal age increases the risk of schizophrenia and obsessive–compulsive disorder in a Chinese Han population. Psychiatry Res. 198(3). Sayfa: 353–359. doi: 10.1016/j.psychres.2012.01.020. https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0165178112000509. Erişim Tarihi: 03/03/2018.